

Eretekens voor succesvolle Yahray-strijders

Net zoals onze militairen een ereteken krijgen na een verdienstelijke prestatie, werden de succesvolle strijders van de Yahray* uit Nieuw-Guinea in vroegere tijden eveneens beloond met een onderscheiding. De Yahray beoefenden de praktijk van het koppensnellen. Dit was het gebruik waarbij het hoofd van het lichaam van een verslagen vijand werd gesneden, om het daarna mee te nemen naar het eigen dorp. Zij kenden een rangorde van eretekens die ze konden verdienen door tegenstanders te doden.

Door de jaren heen werd de naam van de Yahray op allerhande wijzen gespeld. Zo schreef men onder meer over de Sohur, Jakai, Jaqai, Jaghèj, Yaghai, Jahraj, Jaquai, Yaqai en Yaqay. De Nederlandse missionaris en antropoloog Jan Boelaars, die hun leefwijze diepgaand bestudeerde, nam in zijn laatste boek uit 2001 de schrijfwijze Yahray aan. Dit sluit mooi aan bij de wijze van uitspraak, namelijk Ya'hry, waarbij de laatste y wordt uitgesproken als in het Engelse woord by.

Zuid Nieuw-Guinea

Het volk van de Yahray leefde in het westelijke deel van het eiland Nieuw-Guinea. Dit enorme gebied van meer dan 320.000 km² was tot 1962 een overzees gebied, een kolonie, van het Koninkrijk der Nederlanden. Het stond bekend onder de naam Nederlands-Nieuw-Guinea en was onderverdeeld in zes grote bestuurlijke gebieden. Eén daarvan was Zuid Nieuw-Guinea, waar alleen al zeven grote bevolkingsgroepen leefden. Zo waren er de Asmat in het westen en de Marind-Anim aan de kust. In het gebied van de Mappirivier woonden dan weer de Awyu en de Yahray.

Geduchte reputatie

Deze twee laatste groepen werden tot in de jaren 30 van vorige eeuw gezien als eenzelfde volk en vermits ze in het gebied van de Mappirivier vertoefden, noemde men hen simpelweg *Mappiërs*. Reeds in het in 1950 uitgegeven boek *Nieuw Guinea. Uw naam is Wildernis*, dat pater Verschueren samen met pater Meuwese schreef, stonden die zogenaamde Mappiërs beschreven als “de meest verschrikkelijke koppensnellers die er bestaan”.

Ook de *Mandobo*, een volk dat in het gebied tussen de Boven-Digoel en haar zijrivier de Kao leefde, kenden hun reputatie en hadden een benaming voor dit krijgslustige volk. Ze noemden hen *Kop-kujong* of *Kop ngéwap-kujong*, wat vertaald kan worden als ‘woeste mensen’.

Laatste sneltocht

De laatste echte sneltocht vond plaats in juli 1949. Daarna kwam het nog sporadisch voor, maar niet meer in dezelfde geest als voordien. Missionaris en cultureel antropoloog Jan Boelaars (1915 – 2004) arriveerde in 1951 te Képi, hoofdplaats van het Yahray gebied. Hij verbleef verschillende jaren in de regio en kwam er in contact met

* Op verzoek van de auteur houden we hier niet de voorkeursspelling van het NMVW aan, te weten Yaqay.

Kaart uit Tot mensen gezonden van Jan Boelaars 1986

Links: Vrouw in traditionele rok. Tijdens een vredesluiting werd de vredespijp gerookt. Aan de tabak voegde men enkele vezels toe die afkomstig waren van de rok van de vrouw van de leider. Die rok was ooit doordrenkt geraakt met haar menstruatiebloed en werd voor belangrijke gebeurtenissen bewaard.

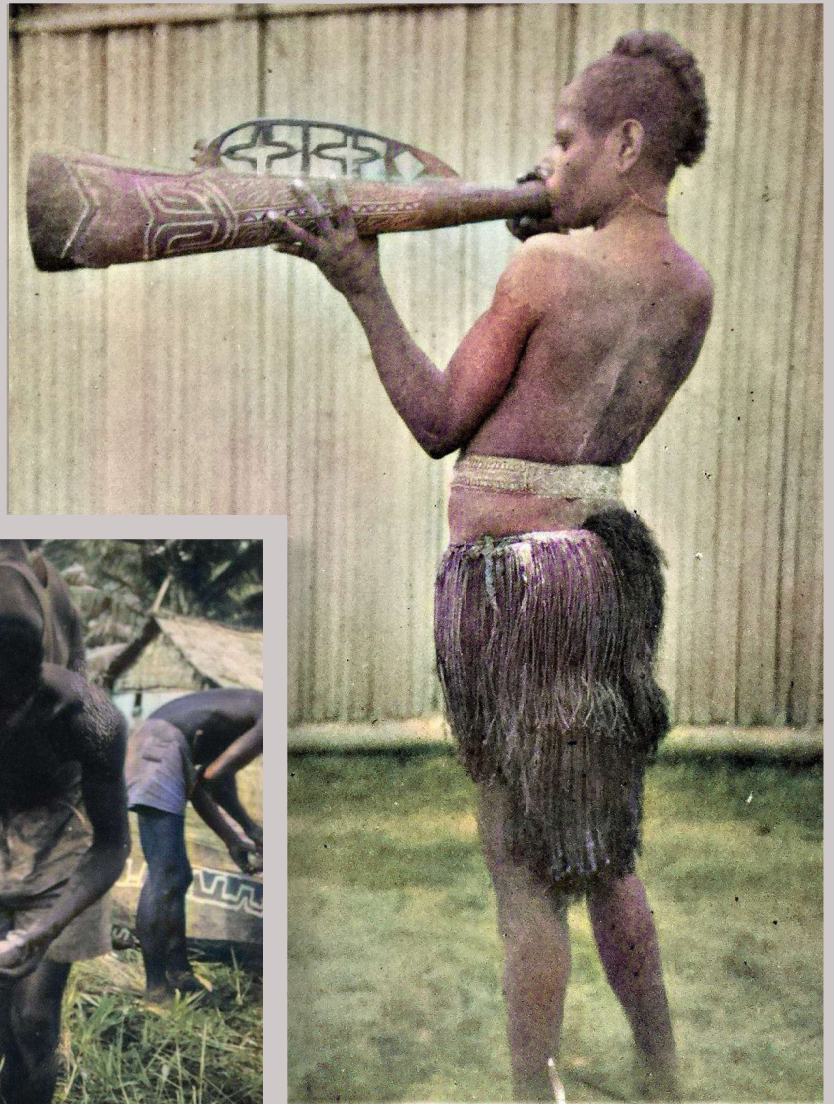
Onder: Het doorboorde neustussenschot werd opgesierd met een *gajngga*, een uit schelp geslepen sieraad. De uiteinden krulden omhoog en symboliseerden zo de slagtanden van een wild varken.

Rechts: Een vrouw laat een uit hout gesneden snelhoorn (puk) schallen.

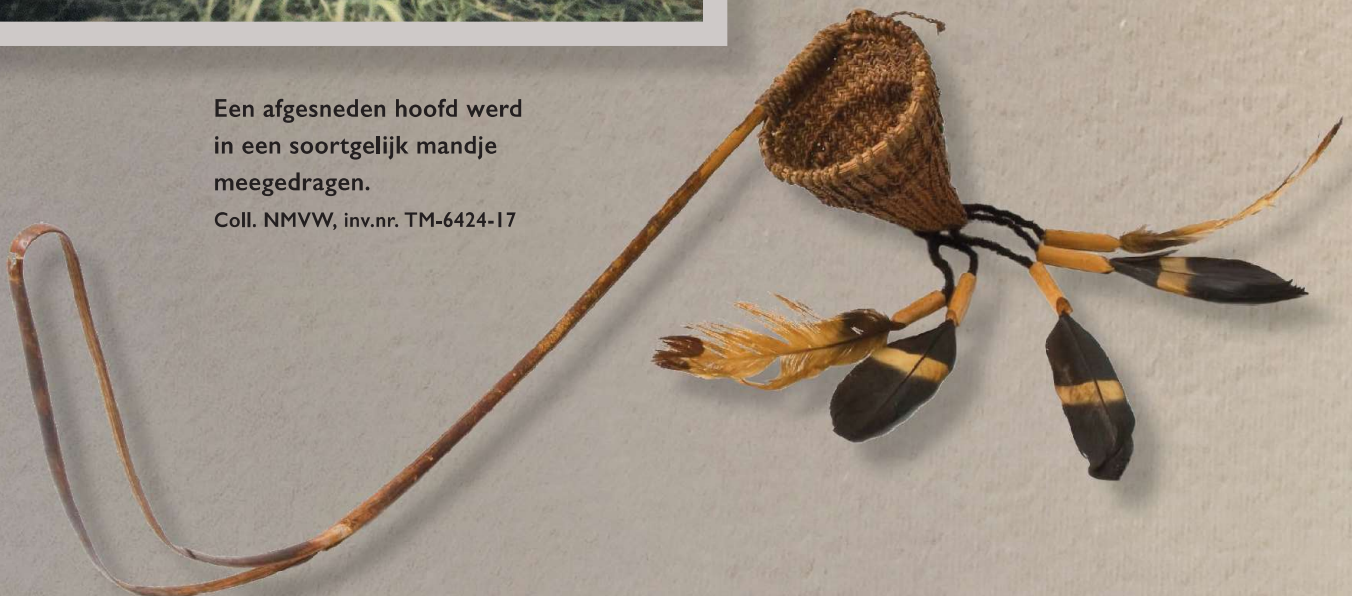
Onder: Wanneer de oorlogsprouwen klaar waren, vierde men feest. Maar de vaartuigen waren voor de Yahray pas echt ingewijd nadat het bloed van vers gesnelde koppen de bodem ervan had doordrenkt.

Foto's: MSC archief - Erfgoedcentrum
Nederlands Kloosterleven Sint Agatha

Een afgesneden hoofd werd
in een soortgelijk mandje
meegedragen.

Coll. NMVW, inv.nr. TM-6424-17

Yahray-dorpen gingen samen op koppensneltocht

mensen die het gebruik van het koppensnellen nog van dichtbij hadden beleefd.

Vorbereiding

Koppensneltochten, in het bijzonder die naar een verafgelegen gebied, vergden heel wat voorbereiding. Naast het aanleggen van een mondvoorraad en het vervaardigen van wapens en prauwen, sloot men ook vrede met de omliggende dorpen. Men wilde op die manier vermijden dat de nederzetting ten prooi zou vallen aan een onverhoedse aanval. Aangezien bijna alle mannen mee op sneltocht gingen, bleef het dorp immers quasi onbewaakt achter.

De tocht

Trokken de Yahray naar een verafgelegen gebied, en beloofde het dus een lange tocht te worden, dan reisden ook de vrouwen mee. In de buurt van het vijandelijke gebied werd er voor hen een tijdelijke verblijfplaats opgericht, waar ze veilig konden wachten op de terugkomst van hun mannen. Nadat dit provisorisch onderkomen was opgericht, trokken enkele mannen er op uit om de vijand te gaan bespioneren. Ze wilden graag wat meer te weten komen over hen. Hoe was het dorp gelegen? Hoeveel mensen woonden er? Wie was de aanvoerder? Het zou immers een bijzonder goed voorteken zijn mocht hij als eerste in de strijd sneuvelen. Op basis van de ingewonnen informatie werd er tot slot een krijgsplan opgesteld.

De aanval

Wanneer iedereen wist wat te doen, volgde de aanval bij dageraad. Doorgaans bestormden de met schilden en speren bewapende jongemannen de huizen, terwijl de ouderen het dorp insloten. Zij vormden de achterste linie en wachtten de vluchtende dorpelingen op met pijl en boog. Wie dapper genoeg was probeerde zich te verdedigen en ging de confrontatie aan.

Wanneer een Yahray-strijder oog in oog stond met de vijand werd er, met behulp van een lange speer, geprobeerd om diens schild te doen splijten. Daardoor kon de tegenstander zich niet meer beschermen. Hij vluchtte weg en kreeg de speer in de rug. Viel de vijand vervolgens geveld neer, dan werd hij door verschillende strijders gestoken met benen dolken.

Diegene die het onfortuinlijke slachtoffer de fatale steek toebracht, vroeg aan één van zijn strijdmakkers om het lichaam te onthoofden. Bij de Yahray was het immers niet de bedoeling dat eenzelfde strijder het slachtoffer doodde én onthoofdde. Dat kon enkel indien iemand er alleen voor stond en bijgevolg geen hulp kon invoeren. Door samen te werken ontstond er namelijk een hecht bondgenootschap tussen de twee mannen en hun gezinnen. Deze verhouding werd *menagaé* genoemd.

Overmacht

Verskillende bevriende Yahray-dorpen verenigden zich en gingen tezamen op pad. Dat zorgde regelmatig voor een grote overmacht, want de Awyu, één van hun vijanden, leefden in kleine nederzettingen van een zeventigtal inwoners. Dat zorgde ervoor dat niet elke strijder de kans had om een vijand van het leven te beroven. Hiervoor kenden de Yahray de term *baba-amön*, wat 'tevergeefs op sneltocht gaan' betekent. Er werd dan ook geen onderscheid gemaakt tussen mannelijke of vrouwelijke slachtoffers.

Het kon zelfs gebeuren dat een ongeborn kind uit de buik van een zwangere vrouw werd gesneden, zodat ook dat hoofdje kon dienen als een gesnelde kop.

De terugkeer

Wanneer de strijd was beslist, werd het dorp geplunderd. De afgesneden hoofden en de verminkte lichamen werden in de prauwen geladen. En zo keerden de strijders terug naar hun vrouwen. Eens ze daar bijna waren toegekomen, wilden ze hen op de hoogte brengen van het aantal gevallen vijanden door met de zijkant van de peddel op de prauw te kloppen en de snelhoorn te laten schallen. Eén slag op de prauw, gevolgd door één stoot op de snelhoorn betekende één verslagen tegenstrever. Twee slagen gevolgd door een stoot wees op twee doden, enzovoort.

Die gebeurtenis heette *tao* en de vrouwen reageerden daar steevast uitgelaten op door hun mannen al dansend en zingend op te gaan wachten aan de oevers van de rivier. Daar aangekomen stapten de trotse strijders uit en legden ze de afgesneden hoofden in trechtersvormig gevlochten mandjes die ze *kud* noemden. De mandjes werden over de schouder gedragen, waardoor het bloed van de gesnelde hoofden erdoor sijpelde en langs de schouders naar de oksel vloeide. De Yahray geloofden dat de ziel van de vijand, de *togoya*, zich zo in hun oksel nestelde. Van daaruit zou de *togoya* waarschuwen voor na-

Enkel strijders die een tegenstrever hadden gedood kregen een ereteken

derend onheil en helpen om op een volgende tocht nog meer slachtoffers te maken.

De gesnelde kop

Eén van de eerste zaken die men met een afgesneden hoofd deed, had verband met de vorming van de kinderen tot toekomstig strijder. De man die de vijand had gedood hield de kop voor aan het kind van de strijder die de vijand had onthoofd. Het jongetje werd gevraagd om er de ogen uit te snijden. De hersenen werden nadien verwijderd en gemengd met het merg van de sagopalm. Hiervan maakte men koeken waarvan de kinderen vrijblijvend mochten eten. Daarna sneed men zoveel mogelijk vlees van de schedel en werd het hoofd boven een vuur ge-roosterd. Zo werden de resterende vleesdelen verschroeid en kon het hoofd bewaard worden in het mannenhuis, waar het werd opgehangen aan een balk in de nok van het dak.

De Yahray deden ook aan kannibalisme. Het allerlekkerst vond men de tong en de binnenkant van de handen, met name het zachte deel aan de basis van de duim. Vast vlees van oude mensen noemden zij *janggo mbut* en mals vlees *janggo kjuapinden*.

Het eren van de strijders

In tegenstelling tot bepaalde andere volken deed de Yahray niet aan koppensnellen om levenskracht toe te voegen aan

de stam. Zij eerden immers de strijders en niet de gesnelde hoofden. Hiervoor kende men een rangorde van eretekens die ze konden verdienen door vijanden te doden. Enkel strijders die een tegenstrever hadden gedood kregen een ereteken. Mannen die geholpen hadden door het hoofd af te snijden niet.

Drijfveren

De Yahray beoefenden het koppensnellen vanuit drie beweegredenen:

Tambi-èr: om het evenwicht te herstellen

Trok men op sneltocht naar een vijandig Yahray dorp, dan gebeurde dat uit wraak en weerwraak.

Magati-èr: om duurzaam te zijn

De hoogste levensvorm was voor de Yahray de zon, die keer op keer van de nacht een nieuwe dag kan maken. Zo wilden zij als volk ook zijn: onsterfelijk. Mythes zetten hen aan tot het tonen van moed en het doden van vijanden. Een sneltocht was vanuit dat oogpunt de ultieme prestatie. Succesvolle strijders symboliseerden de zon binnen hun gemeenschap en mochten als zodanig het leven mee organiseren.

Jamé-èr: om te feesten

Succesvolle strijders hadden invloed op het gemeenschapsleven. Zo kenden de Yahray bijvoorbeeld een intense rouwperiodes met zware rouwgebruiken na een overlijden. Enkel succesvolle strijders konden rouwenden hiervan, na afloop van een geslaagde sneltocht, bevrijden.

De vijf eretekens

De Yahray kenden een rangorde van vijf onderscheidingen. De twee eerste eretekens mocht men zelf maken en dragen, de overige drie werden door de oude mannen vervaardigd en officieel uitgereikt.

1. De verenstaart De eerste onderscheiding bestond uit de veren van de

kasuaris, een grote loopvogel, die gebundeld werden tot een soort van staart. Wie één vijand had gedood, mocht zo'n staart aan de linkerarm dragen, wie twee vijanden had gedood kreeg ook een verenstaart aan de rechterarm, enzovoort.

2. De pogoy-tok Een strijder die twee, drie of vier tegenstrevers had omgebracht verdiende ook de *pogoy-tok*, een met veren en zaden opgesmukte ketting waaraan een bamboelat hangt. Deze bamboelat symboliseert het vlijmscherpe bamboe-mes waarmee het hoofd van het lichaam werd gesneden. Vanaf nu behoorden deze strijders tot de *wir-pogoy*, de leiders van de groep. Deze mannen mochten vanaf nu ook meerdere vrouwen hebben. Dat zorgde niet alleen voor een hoger aanzien, maar ook voor meer voedsel en een groter netwerk. Daarnaast hadden de vrouwen in kwestie het zelf ook minder zwaar, want zij konden hun taken nu onderling verdelen. Door op een volgende sneltocht nog meer mensen te doden, kon een man nog drie hogere eretekens verwerven. Deze onderscheidingen werden officieel uitgereikt tijdens het *batik-jamé*, het varkensfeest dat georganiseerd werd na meerdere succesvolle sneltochten en dat samen met bevriende dorpen werd gevierd.

3. De ramog Wie minstens

De gitzwarte veren
van een kasuaris
(*Casuaris spec.*) werden
gebundeld tot een
verenstaart, l. 67 cm.
Coll. NMVW, inv.nr. WM-39638

Pogoy-tok, het ereteken
voor het doden van
twee tot vier vijanden,
l. ca.75 cm.

Coll. NMVW, inv.nr. TM-2682-12

Een ketting met een gedecoreerde kalebasvrucht heet *ramog*.

L. 53 cm.

Coll. NMVW, inv.nr. WM-39382

Links: De tok werd, net zoals de *pogoy-tok* en *ramog*, afhankelijk op de rug gedragen.

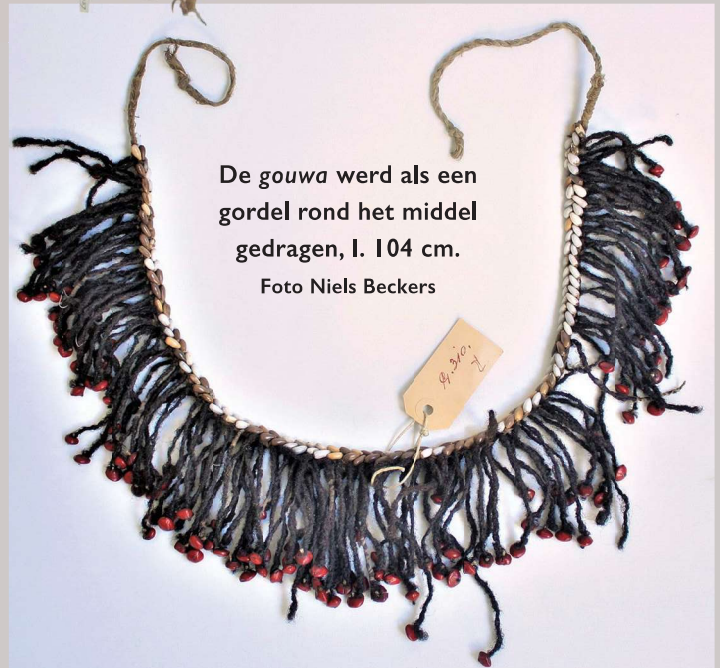
Boven: Aan de achterzijde van de tok zijn de twee *pao* duidelijk zichtbaar, l. 95 cm.

Foto's Niels Beckers

De slagtanden stonden symbool voor de maansikkel en belichaamden de vechtlust van varkens, l. tanden ca. 10 cm.

Coll. NMVW, inv.nr. RV-1854-91

De *gouwa* werd als een gordel rond het middel gedragen, l. 104 cm.

Foto Niels Beckers

Eretekens zijn in collecties terechtgekomen

acht vijanden had gedood, ontving de *ramog*, een ketting die sterk lijkt op de pogoytok. Alleen betreft het hier een kalebasvrucht die aan de ketting pronkt.

4. De tok Wie ten minste twaalf tegenstanders had omgebracht had recht op de *tok*. Ook dit ereteken heeft sterke gelijkenissen met de pogoytok, maar was zorgvuldiger uitgewerkt. Daarbovenop werden er naast de bamboelat, die het snelmes symboliseerde, twee cirkelvormig gevlochten schijfjes voorzien. Deze werden *pao* genoemd en vertegenwoordigen een kud, het mandje waarin het afgesneden hoofd werd mee-ge-dragen.

5. De oana Tot slot kreeg een strijder die meer dan vijftien vijanden had gedood de *oana*. Dit borstsieraad bestond uit een halsketting waaraan drie kromme varkensslagtanden van oude varkens bungelden.

De gouwa. Mannen die de drie hoogste eretekens hadden verworven mochten ook de gouwa dragen, een gordel die gemaakt was van het haar van één of meerdere gesnelde hoofden.

Verwarring met de Asmat

Verschillende eretekens komen vanaf de jaren 50 van de vorige eeuw in collecties terecht. Helaas schrijft men deze stukken tot op de dag van vandaag regelmatig toe

aan volken die het gebruik van eretekens niet eens kenden. In het bijzonder kijkt men vaak naar de Asmat.

De oorsprong van dit misverstand is terug te voeren tot een artikel dat missionaris Gerard Zegwaard in 1959 schreef over de koppensnellersgebruiken bij de Asmat, getiteld *Headhunting practices of the Asmat of Netherlands New Guinea*. Daarin bracht hij uit bamboe gemaakte kettingen ter sprake die hij *owam* noemde. Sommige kettingen bestonden uit één bamboelat, anderen uit verschillende. Zegwaard voegde echter geen illustratie toe van wat hij daar omschreef. Hierdoor werden de eretekens van de Yahray, en dan vooral de pogoytok en de tok, simpelweg verkeerdelijk aangezien voor die zogenaamde owam-kettingen. Louter op basis van een schriftelijke beschrijving lijken ze immers wel op elkaar, het zijn tenslotte “kettingen met daaraan een stuk bamboe”.

Door te kijken naar oude fotografische opnames van de Asmat is eenvoudig te achterhalen hoe die owam er dan wél uitzagen. Daarop zijn namelijk regelmatig kettingen zichtbaar die voldoen aan Zegwaards beschrijving. Op één van de foto's staat hij zelf bij afgebeeld. Zo kunnen we besluiten dat het hier om andere sieraden gaat, die zeker niet met elkaar verward mogen worden.

Want ... ere wie ere toekomt. In dit geval: de Yahray.

nielsbeckers@hotmail.com

Kijtip

Mijn dank gaat uit naar Klaas Schoof die, via zijn account op de fotodienst Flickr, waardevol beeldmateriaal digitaliseert en beschikbaar stelt.

Meer info: www.flickr.com/photos/papuan_cultures

Verder lezen

Een meer uitgebreide versie van dit artikel is te lezen op de website www.tribalekunstenecultuur.org

Literatuur

Boelaars, J. (1986). *Tot mensen gezonden*. Oestgeest: Centraal Missie Commissariaat

Boelaars, J.H.M.C (MSC) & Blom, A.C. (2001). *Mono koame, wij denken ook*. Nijmegen: Centre for Pacific and Asian Studies.

Zegwaard, G.A. (1959). *Headhunting Practices of the Asmat of Netherlands New Guinea*.

In: *American Anthropologists New Series vol. 61, issue 6*

Internet

Beckers, N. (2021). *Honoring of the Successful Yahray Warriors*. www.artofancestors.com

Foto's

De foto's van het Kantoor voor Voorlichting en Radio Omroep Nederlands Nieuw-Guinea en het MSC archief - Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven Sint Agatha werden door de auteur digitaal ingekleurd.

Niels Beckers (1989) publiceerde in december 2021 het stuk *Honoring of the Successful Yahray Warriors* op het educatieve online platform Art of the Ancestors. Hierin beschreef hij voor het eerst de eretekens van de Yahray aan de hand van fotografische opnames en onderzocht hij waarom deze onderscheidingen regelmatig, maar onterecht, worden toegeschreven aan de Asmat. Tijdens de Tribal Art Fair 2022 in Amsterdam gaf Niels hierover een lezing.